

„Време је новац” веома је позната изрека. Време и новац повезани су више него што мислиш.

Замисли да имаш две опције.

Опција 1: добијаш одмах 1 000 евра.

Опција 2: добијаш 1 200 евра, али тек за годину дана.

Питање 1: Наведи бар један разлог због којег би требало да прихватиш прву опцију.

Питање 2: Наведи бар један разлог због којег би требало да прихватиш другу опцију.

Питање 3: Која је најмања понуђена сума у опцији 2 да се одлучиш за ту опцију? Објасни своју одлуку.

Да би се озбиљније позабавио/позабавила овим питањима, требало би да знаш неке основне појмове из финансија. За почетак, било би добро да погледаш едукативне филмове Дага Левинсона „Шта даје вредност доларској новчаници?” („What gives a dollar bill its value?”; Doug Levinson) и Германа Нанда „Временска вредност новца” („The time value of money”;

German Nande).

Покушај својим речима да одговориш на следећа питања.

 Питање 4: Шта је будућа, а шта садашња вредност новца?

 Питање 5: Шта је инфлација?

 Питање 6: Шта је потрошачка корпа? Како се она користи да се процени инфлација?

Није инфлација за сваког човека иста. Она зависи од његове потрошачке корпе. Ако је у твојој потрошачкој корпи највише техничких уређаја, сва је прилика да ће ти инфлација бити ниска, чак можда и негативна (у том случају то је дефлација).

 Питање 7: Израчунај колика је за тебе инфлација за последњих годину дана, односно колико се променила вредност твоје потрошачке корпе за годину дана.

Размисли добро о томе шта ти је све од података неопходно да би одговорио/одговорила на претходно питање. Биће ти потребно озбиљно истраживање да дођеш до свих података.

 Питање 8: Колика је била инфлација у Србији за претходну годину?

 Питање 9: Која је европска земља имала највишу, а која најнижу инфлацију претходне године?

 Питање 10: Инфлација у Јапану више година била је негативна. Да ли је то добро за Јапан?

Људи често мешају инфлацију и девалвацију. Инфлација је промена вредности цене једне исте робе (или потрошачке корпе) за годину дана. Девалвација је промена вредности домаће валуте у односу на страну.

 Питање 11: За колико се процената променила вредност динара од почетка до краја претходне године у односу на евро?

Некада инфлација може да „измакне контроли“. Такво стање зове се хиперинфлација. У историји је било више примера хиперинфлације.

Чак је и у нашој бившој држави Савезној Републици Југославији забележена хиперинфлација.

Питање 12: Када се то десило и колика је тада била инфлација?

Питање 13: Ако је неки производ на почетку јануара 1994. године у СР Југославији коштао 10 000 000 динара, процени колика је била његова цена десет дана касније.

Има више текстова на интернету о том времену. Прочитај неке од њих, па с другарима продискутуј о следећим питањима.

Питање 14: Шта су пирамидалне банке?

Питање 15: Шта је било с кредитима у то време?

Девизни курс (однос динара према другим валутама) у то време брзо се мењао. Овако је то изгледало на крају 1993. године.

ИЗВЕШТАЈ С ДЕВИЗНОГ ТРЖИШТА

КУРС СЕ ПРИМЕЊУЈЕ ОД 30. 12. 1993. ГОДИНЕ

Земља	Валута	Курс у динарима	
		Продајни	Куповни
Аустралија	1 долар	1 201 323 984 754	1 194 137 600 000
Аустрија	1 шилинг	146 792 141 291	145 914 022 799
Белгија	1 франак	49 660 513 927	49 363 442 059
Канада	1 долар	1 333 624 791 922	1 325 646 976 617
Данска	1 круна	264 471 692 041	262 889 608 140
Финска	1 марка	309 703 676 230	307 851 012 165
Француска	1 франак	303 694 933 862	301 878 214 418
Немачка СР	1 марка	1 031 813 388 885	1 025 641 025 641
Грчка	1 драхма	7 193 775 279	—
Ирска	1 фунта	2 519 680 866 600	—
Италија	100 лира	104 247 118 336	103 623 506 462
Јапан	1 јен	15 928 844 090	15 833 556 887
Кувајт	1 динар	5 952 623 674 421	5 917 014 759 120
Холандија	1 гулден	922 152 836 657	916 636 468 741
Норвешка	1 круна	238 001 554 489	236 577 816 376
Португалија	1 ескудос	10 138 432 752	10 077 784 102
Шведска	1 круна	214 147 608 205	212 866 565 683
Швајцарска	1 франак	1 214 262 191 255	1 206 998 409 452
В. Британија	1 фунта	2 635 823 102 374	2 620 055 466 667
САД	1 долар	1 781 326 642 555	1 770 670 650 676
Евр. обр. јед.	1 ЕКУ	1 997 218 937 880	1 985 271 466 667
Шпанија	1 пезета	12 522 478 978	12 447 568 834

Обрачунски долар износи 1775998646615 динара.

Питање 16: Процени колика би била маса новчаница од 10 000 000 динара потребних за куповину 1 000 немачких марака 30. 12. 1993. године.

Ови примери показују колико је у ствари вредност новца релативна и да зависи од тренутка када га поседујемо.

Замисли да ти тетка из Немачке поклони 500 евра, али под условом да их ставиш на штедњу. Имаш могућност да штедиш у еврима или да евре замениш за динаре и штедиш у динарима.

Питање 17: Шта је по твом мишљењу повољније, да штедиш у еврима или у динарима?

Одговор на претходно питање може да зависи од тога да ли неко жели да узме кредит или штеди у динарима или еврима или некој другој валути. Све банке дају могућност да се штеди у динарима.

Питање 18: Истражи колике су каматне стопе за штедњу и кредите и покушај да објасниш шта то значи.

Питање 19: Која је банка у Србији тренутно најповољнија за штедњу, а која за узимање кредита?

Питање 20: Да ли су камате веће за кредите у динарима или у еврима? Зашто?

Када инвеститори размишљају о улагању, морају да узму у обзир и инфлацију да им се не би догодило да им она „поједе” инвестицију. Осим инфлације важна је још једна ствар – висина каматних стопа у банци. Ако одеш на сајт неке банке, видећеш да постоје каматне стопе за штедњу и каматне стопе за кредите.

Историја је пуна разних невероватних пословних трансакција. Једна од њих наводно се одиграла 1626. године када је Холанђанин Питер Минуит откупио острво Менхетн од тадашњих домородаца, највероватније из племена Ленапе, за 60 гулдена.

Питање 21: Замисли да су Индијанци тада уложили тај новац у банку уз каматну стопу од 10% годишње. Колико би сада имали на рачуну?

Питање 22: Колико би имали на рачуну да су добили камату од 5% годишње?

Одрасли, а све чешће и твоји вршњаци, свакодневно су суочени с доношењем финансијских одлука које не утичу само на њихов живот него и на животе њима блиских особа. Због тога је финансијска писменост веома важна. Циљ нам је да радећи на питањима из овог дела постанеш финансијски писменији/писменија како би у животу доносио/доносила добре финансијске одлуке. Следећа питања баш су у вези с доношењем финансијских одлука.

Замисли да твоји родитељи имају стан који тренутно могу да продају за 34 000 евра. Комплетно реновирање коштало би их 6 000 евра, али реновирани стан могу да продају за 42 000 евра. Прибављање дозволе за реновирање и радови трају укупно годину дана. У тренутку када треба да донесу одлуку каматна стопа на штедњу износи 3%.

 Питање 23: Да ли би им се више исплатило да реновирају стан или да га одмах продају?

 Питање 24: Претпоставимо да се испостави да су за документацију у вези с продајом стана потребне заправо две, а не једна година. Да ли би им се исплатило да стан реновирају ако би могли да га продају тек за две године по истој цени од 42 000 евра?

 Питање 25: Претпоставка је да је каматна стопа на штедњу 3%. Колико би она требало да износи да би твојим родитељима било свеједно да ли ће стан реновирати или не?

У одговору на претходно питање треба узети у обзир само новац, а не и ризик и друге факторе који могу да утичу на одлуку. Тешко ти је сада да се бавиш свим тим факторима, али када научиш још математике, моћи ћеш да процењујеш и ризике и постанеш експерт у доношењу финансијских одлука. Засад ево још само једног питања за размишљање.

 Питање 26: Шта је сигурније, ставити новац у банку на штедњу или реновирати стан?